मप्यत्र । "यथा कर्म्म शुभं कृत्वा स्वर्गोपगमनं ध्रुवम्" भा० आ० १०३अ० ।

उपगम्य(त्य) अव्य०उप+गम–ल्यप् वा मलोपे तुक् । १समीपं गत्वेत्यर्थे । कर्म्मणि ण्यत् उपगम्य । २सामीप्येन गम्ये त्रि० ।

उपगहन पु० ऋषिभेदे "महानृषिश्च कपिलस्तथर्षिस्ताड़कायनः । तथैव चोपगहनस्तथर्षिश्चासुरायणिः" भा०आ० ४अ० ।

उपगा पु० उप+गै–क्विप् । यज्ञे १उपगातरि ऋत्विग्भेदे । भावे अङ् । २उपगाने स्त्री "उपगादर्शनाच्च" कात्या० ६,७,३, "उपगानदर्शनाच्चैवमवसीयते कर्कः ।

उपगातृ पु० उपगायति उप+गै–तृच् । यज्ञे उद्गातुः समीपे १गातरि ऋत्विग्भेदे "बृहस्पतिरुद्गाता विश्वेदेवा उपगातारः" तैत्ति० । "ऋत्विग्व्यतिरिक्तानामुपगातॄणामनुपक्लृप्तत्वादृत्विज एवोपगातारः" कात्या० ६,७,३, कर्कः । "स वडवा उपरुन्धन्ति संशिञ्जते यथोपगातार उपगायन्ति" शत०ब्रा०१३,२,३,२ । समीपगानकर्त्तरि त्रि० (दोयार) स्त्रियां ङीप् ।[गन्तरि २स्वीकर्त्तरि ३ज्ञातरि च

उपगामिन् त्रि० उप+गम–णिनि स्त्रियां ङीप् । १समीप-

उपगिर (रि) अव्य०सामीप्यादौ अव्ययी० वा अच्समा० । १पर्व्वतसामीप्ये २पर्व्वते इत्यर्थे च । गिरिमुपगतः अत्या०स० । उत्तरदिक्स्थे गिरिसन्निकृष्टे देशभेदे पु० "प्रययामुत्तरां तस्माद्दिशं धनदपालिताम् । अन्तर्गिरिञ्च कौन्तेयस्तथैव च बहिर्गिरिम् । तथैवोपगिरिञ्चैव विजिग्ये पुरुषर्षभः" भा०स०२६ अ० । अन्तोदात्तोऽयम् ।

उपगीति स्त्री "आर्य्याद्वितीयकार्द्धे यद्गदितं लक्षणं तत् स्यात् । यद्युभयोरपि दलयोरुपगीतिं तां मुनिर्ब्रूते" वृ०र० उक्ते मात्रावृत्तभेदे ।

उपगु त्रि०उपगतो गौरस्य ह्रस्वः गोशब्दोनानार्थः । १प्राप्तकिरणादौ २गोपाले च "उपगोरिदम् अण् । औपगव तत्सम्बन्धिनि त्रि० । "सामीप्येऽव्ययी० । ३गोः सामीप्ये अव्य० । [स्त्रियां गौ० ङीष् ।

उपगुध त्रि० उप+गुध–रोधने क । सामीप्येन रोधके ।

उपगुरु पु०उपगतः सादृश्येन गुरुम् अत्या०स०अन्तोदात्तः । तन्त्रोक्ते गुरुसदृशे उपदेशादिकारके । सामीप्यादौ अव्ययी० । २गुरोः सामीप्ये ३गुरावित्यर्थे च अव्य० ।

उपगूढ न०उप+गुह–भावे क्त । १आलिङ्गने "उपगूढानि सवेपथूनि च" कुमा० । "विश्रमार्थमुपगूढमजस्रम्" माघः । कर्म्मणि क्त । २आलिङ्गिते त्रि० । ततः ऋश्या० चतुरर्थ्यां क । उपगूढक तत्सन्निकृष्टदेशादौ त्रि० ।

उपगूहन न० उप+गुह–ल्युट् ओरूत् । आलिङ्गने "स्मरन्मुकुन्दाङ्घ्र्युपगूहनं पुनः" भा०स्क० ५अ० ।

उपगोह्य त्रि०उप+गुह–ण्यत् ऊत्त्वविधौ अच एव ग्रहणान्न ऊत्त्वम् । १आलिङ्ग्ये, २ग्राह्ये च । भावे ण्यत् । ३आलिङ्गने । पक्षे क्यप् उपगुह्यमप्यत्र ।

उपगौर त्रि० उपगतो गौरम् अत्या०स० । गौरवर्णोपगते उपाद् द्व्यच्कत्वेऽपि गौरादिपर्युदासात् नान्तोदात्तता

उपग्रह पु० उप+ग्रह–अप् । १कारावन्धने, २वन्दीकरणे, ३उपयोगे, ४आनुकूल्ये च । कर्मणि घञ् । ५कारारुद्धवन्द्याम् । उपगतोग्रहं सादृश्येन अत्या०स० । ज्योतिषोक्ते ६ग्रहतुल्ये ज्योतिः पदार्थे राहुकेत्वादौ "ग्रहाः सोपग्रहाश्चैव दृप्ताः परिषदां गणाः । एते चान्ये च बहवो घोरास्त्रिदिववासिनः । परिचार्य्य महासेनं स्थिता मातृगणैः सह" भा०व०२२६अ० "उपग्रहाः राहुप्रभृतयः नीलक० "सूर्य्यभात् पञ्चमं धिष्ण्यं ज्ञेयं विद्युन्मुखाभिधम् । शून्यञ्चाष्टमगं प्रोक्तं सन्निपातं चतुर्द्दशम् । केतुरष्टादशं प्रोक्तमुल्का स्यादेवविंशतिः । द्वाविंशतितमं कम्पस्त्रयोविंशञ्च वज्रकम् । निर्घातश्चतुर्विंशमुक्ता अष्टावुपाग्रहाः" ज्यो० त० उक्ते सूर्य्याक्रान्तनक्षत्रात् पञ्चमादिषु विद्युन्मुखादिसमाह्वयेषु ७नक्षत्रेषु । तत्फलञ्च "प्रस्थाने विघ्नदा प्रोक्ताः सर्वकार्य्येषु सर्वदा" क्रूरवेधसमायोगे यस्योपग्रहसम्भवः । तस्य मृत्युर्न सन्देहो रोगाद्वाऽथ रणादपि ज्यो० त० । ८उपग्रहणशब्दार्थे च ।

उपग्रहण न०उप+ग्रह–ल्युट् । १सामीप्येन ग्रहणे २स्वीकारे "वेदोपग्रहणार्थाय तावग्राहयत प्रभुः" रामा०कात्यायनोक्ते आज्याधारकरणभेदे । "एकद्रव्ये साज्ये वेदेनोपग्रहणम्" कात्या० १,१०,६, "दक्षिणहस्तस्थस्य साज्यस्यैकद्रव्यस्य हस्तकम्पनादिनास्कन्दनावरणार्थं सव्यहस्तगृहीतवेदेनाधारकरणमुपग्रहणमुच्यते" कर्कः । अप् उपग्रहोऽप्यत्र । "न सव्येन वेदोपग्रहः" तत्रैव कर्कः ।

उपग्राह पु० उप+ग्रह–णिच्–अच् । १उपढौकने उपहारे (भेटदेओया) कर्म्मणि घञ् । २उपहाररूपेण देये "उच्चावचानुपग्राहान् राजभिः प्रापितान् बहून्" भा०स०५१अ० "उपग्राहान् उपहारान्" नीलक० ।

उपग्राह्य त्रि० उप+ग्रह–णिच्–यत् । समीपे ग्राहयितुमुपस्थाप्ये १उपढौकनीयद्रव्ये(भेटी)भावे यत् । २उपहारे न०

उपघात पु०उप+हन–घञ् । १नाशने, २कर्म्मायोग्यतासम्पादने